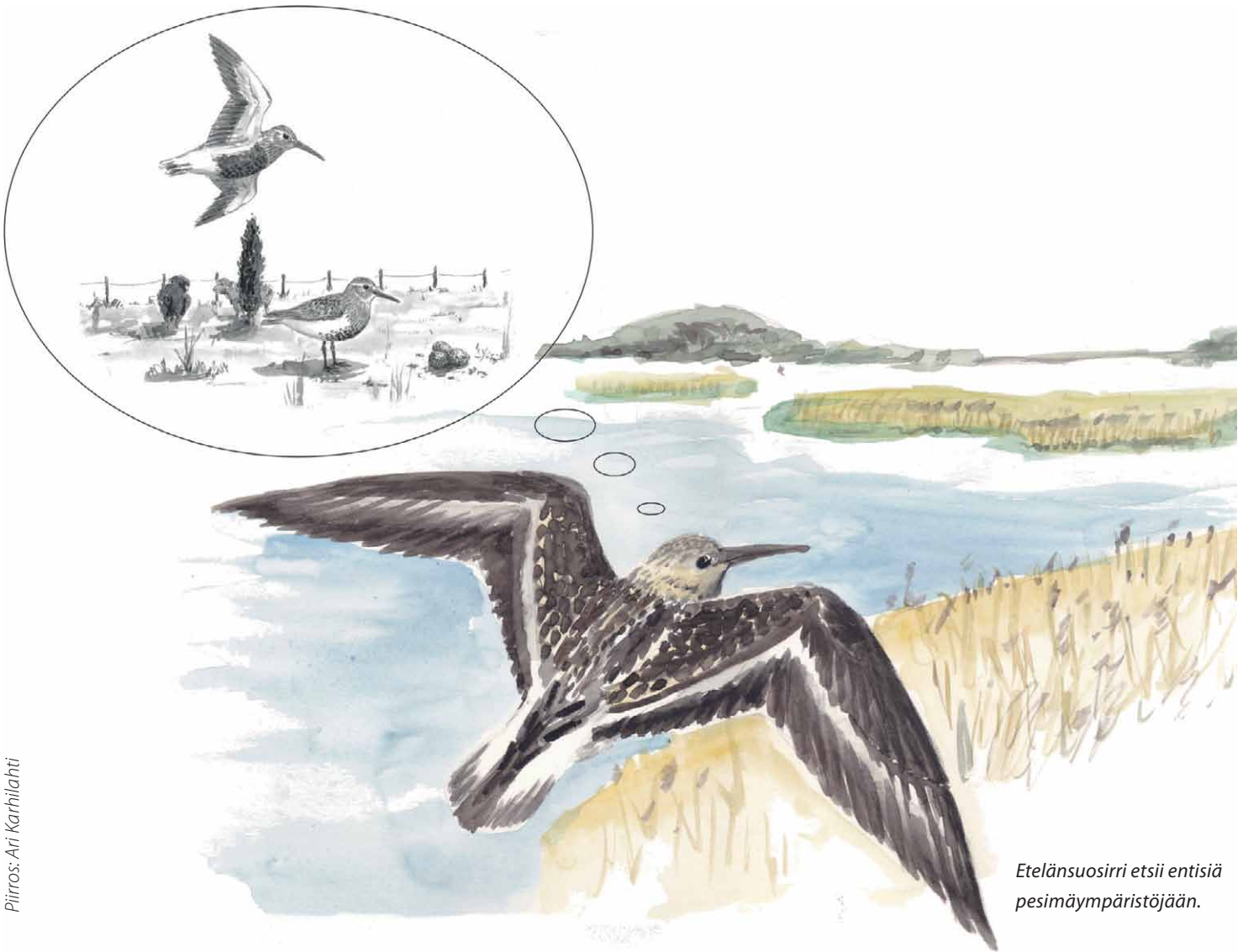

Rantojen monikäyttösuunnittelu

– merenrantaniittyjen kunnostuksesta ruovikoiden hyötykäyttöön

Piirros: Ari Karhilahti

Etelänsuosirri etsii entisiä pesimäympäristöjään.

Rantojen monikäytön suunnittelulla tarkoitetaan uudenlaista laajojen ranta-alueiden käytön suunnittelumenetelmää. Menetelmässä yhdistyvät rannikkoalueiden luonnonvarojen hyödyntäminen, monimuotoisuuden suojeleminen, vesiensuojelu, virkistyskäyttö, maisemanhoito ja ilmastonmuutokseen varautuminen. Suomen ja koko Itämeren rannikolle on tavoitteena luoda toimiva rantaniittyjen ja ruovikoiden verkosto, joka takaa sen, että lajit pystyvät siirtymään uusille elinalueille ilmaston muuttuessa.

Ekosysteemilähestymistapaa noudattaen suunnittelualueen tarpeet ja paikalliset sosioekonomiset tavoitteet otetaan huomioon laajana kokonaisuutena.

MONIVAIKUTTEISESSA SUUNNITTELUSSA OTETAAN HUOMIOON ERILAISET ELINKEINOMAHDOLLISUUDET:

Ravinteiden kierrätys, virkistyskäyttö, maisemanhoito, kalastus, metsästys, luonnonhoitourakoinnin edistäminen sekä ruo'on paikalliset hyödyntämismahdollisuudet rakentamisessa, bioenergiana, katemateriaalina, rehuna tai lannoitteena.

Ruovikoituneet rantamme avoimiksi rantaniityiksi

Rantojen monikäytön suunnittelutarve perustuu rantojen elinympäristöissä tapahtuneisiin nopeisiin ja voimakkaisiin muutoksiin. Sekä vedenalainen luonto että rantaluonto ovat kärsineet typpi- ja fosforipäästöistä, perinteisen karjalouden loppumisesta, talvien leudontumisesta ja rantarakentamisesta. Ruovikoituminen ja pensoittuminen ovat eräitä näkyvimmistä rehevöitymisen seurauksista aiemmin avoimilla ranta-alueilla.

Merenrantaniittyjen määrä Suomessa on vähentynyt 1950-luvun tilanteesta noin kymmenesosaan: 57 000 hehtaaria nykyiseen 6 000 hehtaariin. Arvioiden mukaan Suomessa on noin 10 000 hehtaaria kunnostuskelpoisia merenrantaniittyjä, joista suurin osa kärsii ruovikoitumisesta. Ruovikoiden kokonaispinta-ala rannikolla on nykyisin 40 000 ha. Ruovikoiden ja merenrantaniittyjen pinta-alat vaihtelevat suuresti alueittain: pääosa jäljellä olevista, hoide- tuista niityistä sijaitsee Perämeren rannikolla, kun taas ruovikoista huomattava osa on Etelä-Suomen rannikoilla.

Järviruon korjuu on ravinnekierätystä parhaimmillaan. Järviruoko toimii omalta osaltaan rantaviivan puskurina vesistön ja kovan maan välillä. Järviruoko sitoo itseensä ravinteita ja sedimenttejä sekä toimii veden puhdistajana ojien ja jokien suistoissa. Ravin- teiden kierrätyksen kannalta oleellista on, että niitetty ruovikko saadaan kerättyä pois ja kuljetettua suunniteltuun loppusijoitus- kohteeseen.

MONIKÄYTTÖSUUNNITTELUN TAVOITTEET:

- Lisätä ranta-alueiden avointen perinnebiotooppien määrää ja luoda rannikkoalueille toimiva merenrantaniittyjen verkosto
- Löytää tasapaino ruovikoiden ja hoidettujen merenrantaniittyjen välillä niin, että molemmille elinympäristöille tyypilliset ja harvi- naiset lajit pystyvät pitkälläkin aikavälillä säilymään
- Hyödyntää ruovikoita vesiensuojelussa ja ravinteiden kierrä- tyksessä
- Edistää luonnonhoitourakointia ja ruokobiomassan jatkokäyttöä
- Ylläpitää kaloille tärkeitä lisääntymisalueita
- Edistää maisemanhoitoa ja ranta-alueiden virkistyskäyttöä

PÄÄASIALLISET HOITOTOIMENPITEET:

- niittyjen peruskunnostus, laidunnus ja niitto
- ruovikoiden niitto, poistaminen ja hyötykäyttö
- kosteikkojen perustaminen ja hoito

Monikäyttösuunnittelun keskeiset periaatteet

Rantojen monikäytön suunnittelu suunnataan luonnontilaisille ja maaseutumaisille alueille, joilla on rehevöityneitä rantoja ja/tai laajoja ruovikoita sekä nykyisiä tai käytöstä poistuneita perinne- biotooppeja tai muita monimuotoisuusarvoja. Suunnittelun kohdentamisessa tärkeimmät huomioon otettavat seikat ovat luonnon monimuotoisuus, vesiensuojelu sekä ruovikonhoito.

Kuva: Terhi Ajoisenpää

Ruovikon korjuuketjut ja siihen liittyvät välineet kehittyvät koko ajan. Kaksoisilppuri-rinnekone-keruusysteemiä kokeiltiin Velho-hankeessa vuonna 2013 hyvin kokemuksiin niin peruskunnostukseen kuin säännölliseen hoitoon.

Suunnittelualueisiin sisällytetään laajoja ja selkeitä rantakokonaisuuksia, joiden sisällä kohteille osoitetaan eri hoitotoimenpiteitä. Suunnittelualueiden tulee yhdessä muodostaa koko rannikolle toimiva ruovikoiden ja merenrantaniittyjen verkosto, jossa huolehditaan elinympäristöjen kytkeytyneisyydestä. Tavoitteena on saavuttaa tasapaino ruovikoiden hyödyntämisen, rantaniittyjen kunnostamisen sekä hoidon ulkopuolelle jätettävien ruovikoiden ja maankohoamisrantojen välillä.

Suunnitteluun kuuluvat olennaisena osana ruovikon korjuupaketit sekä rantaniittyjen hoitopaketit. Paketteihin sisällytetään laajahkoja noin 50–100 hehtaarin alueita, joille osoitetaan tiettyjä luonnonhoitotoimia ja joiden hoito yhtenä kokonaisuutena on urakoitsijoille tai maatalousyrittäjälle taloudellisesti kannattavaa.

Hoitokohteet ja hoidon tavoitteet

Merenrantaniityt

Monikäyttösuunnittelun ensisijaisena tavoitteena on pitkällä aikavälillä luoda edellytykset etenkin uhanalaisten perinnebiotooppien lajiston ja avointen luontotyyppien säilymiselle ja hoidon uudelleen aloittamiselle. Usein niityltä täytyy poistaa pensaikko tai puusto sekä ruovikko vesirajan molemmin puolin ennen kuin laidunnus tai niitto aloitetaan. Hoidolla palautetaan niittyjen ominaispiirteitä, kuten avoimuutta ja matalakasvuisuutta.

Merenrantaniityn ennallistaminen vaatii lähes aina raivaamista, ruovikon murskausta ja rannan äestämistä ennen karjan tuomista laitumelle. Laitumella tulee olla riittävä laidunpaine, jotta se pysyy avoimena ja linnustolle, erityisesti kahlaajille, riittävän matalakasvuisena merenrantaniitynä avoveteen saakka. Karja voidaan kesällä tuoda linnustollisesti arvokkaimmille laitumille vasta lintujen pesinnän loputtua. Toisinaan täydennysniitot ovat laidunnuksen jälkeenkin tarpeen riittävän matalakasvuisen rantaniityn aikaansaamiseksi.

Rantaniittyjen niitto luo kasvillisuudeltaan mielenkiintoisia elinympäristölaikkuja ja kahlaajalinnuille sopivaa lieterantaa. Kuvassa suolayrtti kauniin punaisena.

Kuva: Ari Kuusela / Jynx Oy

Ruovikoiden käyttöä suunniteltaessa tulee huolehtia ruovikoiden lintulajien elinympäristöjen säilymisestä alueellisella tasolla. Huomioitavia lajeja ovat esimerkiksi kaulushaikara, ruskosuohaukka, rastas- ja rytkertunen sekä kuvan viiksitimali. Tärkeää lintujen kannalta on säilyttää niiden asuttamia ruovikoita ja saada ne rakenteeltaan vaihteleviksi.

Ruovikot

Ruovikoiden poistaminen luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviltä merenrantaniityiltä on tärkeää. Ruovikon poistaminen onnistuu, mikäli ruoko leikataan alkukesästä ja käsittely toistetaan 2–3 kertaa kesän aikana sekä tarvittaessa myös seuraavina kesinä. Vesiruovikoissa niitto tehdään veden pinnan alta.

Ruovikoita voidaan säilyttää, mikäli ruovikolla on vesiensuojellista merkitystä tai sitä suunnitellaan hyödynnettäväksi. Alkukesällä korjattua ruokoa voidaan käyttää karjan rehuna tai biokaasulaitoksilla, loppukesällä korjattua ruokoa biokaasulaitoksilla, katteena puutarhoissa sekä maanparannusaineena ja lannoitteena pelloilla. Talvella korjattu kuiva ruoko soveltuu puolestaan mainiosti rakennusmateriaaliksi, energianlähteeksi poltettuna tai kuivikkeeksi.

Kuva: Ritva Kemppainen

Otettaessa ruovikko laidunkäyttöön kannattaa sankka ruokokasvusto murskata ennen seuraavaa laidunkautta.

Asiantuntija-arvioiden mukaan Etelä-Suomen ruovikkopinta-alasta tulisi optimaalisen tilan saavuttamiseksi peruskunnostaa merenrantaniityksi noin neljäsosa sekä hyödyntää bioenergia-, rakennus- ja muuhun jatkokäyttöön noin 40 prosenttia. Tämän lisäksi osa ruovikoista tulee jättää ennalleen luonnon monimuotoisuuden, vesiensuojelun sekä niiden tarjoaman suojan tai ruovikoiden vaikeapääsyyisyyden vuoksi.

Hoitotoimenpiteiden tuet

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma tarjoaa laajimman kirjon rahoitusmahdollisuuksista, lähtien suurien, eri toimijatahojen kehittämis- ja innovaatiohankkeiden toteuttamisesta aina yksittäisten viljelijöiden tai yhdistysten toteuttamien pienkohteiden perustamiseen ja hoitoon asti esimerkiksi maatalouden ympäristökorvausjärjestelmän kautta. Eurooppalainen innovaatioyhteistyö (EIP) sekä Leader-hankkeiden uudet toimintatavat tarjoavat lisää mahdollisuuksia ruovikoiden ja rantaniittyjen hoidon ja käytön edistämiseen.

Muita mahdollisia monikäyttösuunnitelman hoitokohteille sopivia tukimuotoja löytyy esimerkiksi METSO-ohjelmasta ja kansainvälisistä rahoitusvälineistä (LIFE, Interreg, Horizon).

Lisätietoja ranta-alueiden monikäyttösuunnitteluun liittyen

- Maaseutuverkoston esitteestä Opas ranta-alueiden monikäyttösuunnitteluun, toim. Ympäristökonsultointi Jynx Oy, www.mavi.fi
- Maaseutuviraston perinnebiotooppien hoitokorttisarjasta osoitteesta www.mavi.fi, esim. Merenrantaniitty, Peruskunnostus, Laidunnus, Niitto
- VELHO-hankkeen nettisivut. Pilottisuunnitelmat: <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/VELHO/Rannikkosuunnittelu> ja esite Rytinää ruovikoihin – välkettä vesiin. Ohjeita ranta-alueiden hoitoon. Javanainen, Kemppainen, Orjala, Perkonjoja, Saarni. Opas 3/2013. Varsinais-Suomen ELY-keskus, 39 s.
- Ruovikoiden hyötykäytöstä COFREEN-hankkeen nettisivuilta osoitteesta <http://www.cofreen.eu/index.php/fi> ja sivuilta www.ruoko.fi
- Natureship-julkaisusta Eläimet rantaan – kyllä vai ei. Marika Niemelä. <http://www.doria.fi/handle/10024/87708>

Silputtu järviruoko sopii hyvin biokaasulaitoksien sivujakeeksi.

Toimitus: Ympäristökonsultointi Jynx Oy
(Hannu Klemola, Kimmo Härjämäki & Kati Pihlaja)
Työn ohjaus: RAMOS-työryhmä
Painopaikka: Kopijyvä Oy 2013

Perinnebiotooppien hoitokorttien sarjaan kuuluvat myös:
Laidunnus, Niitto, Peruskunnostus, Kulotus, Hoidon suunnittelu,
Tuoreet niityt ja kedot, Hakamaat ja metsälaitumet, Merenrantaniitty,
Järven- ja joenrantaniitty sekä jokivarsien tulvaniitty.

MAASEUTUVERKOSTO

maaseutuverkostoyksikkö
PL 167, 60101 Seinäjoki
www.maaseutu.fi

Maaseutuverkoston muodostavat Manner-Suomen ja Ahvenanmaan maaseudun kehittämissuunnitelmien toimijat. Toimijoita voivat olla esimerkiksi yksittäiset ihmiset, yrittäjät, yhdistykset, neuvonta- tai etujärjestöt.

Euroopan maaseudun kehittämissuunnitelman maatalousrahasto Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

VELHO
Vesien- ja luonnonhoitoalueellinen ja paikallinen toteuttaminen Lounais-Suomen vesistöalueilla